Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯТ-МОНГОЛОЙ ҮНЭН

№ 129 (4765)
ВТОРНИК
ИЮЛИИН
3
1945 он

ВКП(б)-гэй Бурят-Монголой Обкомой, БМАССР-эй Верховно Советэй ба ВКП(б)-гэй Улан-Удын Горкомой орган.

Сэн 20 мүнгэ

Арад зон ба вождь

Улабар мүнһэд ялабхижа
Үһанай долгин номитожо,
Ургасын набшад толотожо
Үүрэй туяае угтадаг.
Эгээ тэрээнтэй үльгэртэй,
Эсэгэ Танайгаа нэрые
Арад түмэн суглаандаа
Альгаа ташан угтадаг.

Сталин тухай арад зоной дуулалдагаар нэгэ дуун соо ингэжэ хэлэгдэнэ. Тэрэ дуун хадаа гансал энэ нэрэ соо тоготоһон арад зоной зол жаргал тухай хэлэнэ гэшэ. Сталинтай золгохо баяр болбол энэ нэрэнь мэдэгдэжэ дүүшын простой ба гүнзэгы удхатай үгэнүүд соо элирхэйлэгдэнэ. Мүнөө үедэ бидэнэр эгээн тиимэ һайн һайхаар баясажа байнабди. Арад зон вождиингоо алдар солыень дуулажа байна. Айдаһатай ехэ ба хүндэ хүшэр дайн сэрэгтэ диилэжэ илалта түйлаһан арад зомнай энэ илалтые эмхидхэгшэ ба зохёогшо, Советскэ Союзай Генералиссимус нүхэр Сталиниие үнэн зүрхэнһөө хүндэлжэ ба баясхалан хүргэжэ байна гэшэ. Энэ түрүүндэ нүхэр Сталинай нэрэ алдарые улад зон бултадаа аманһаа унагаангүй, советскэ хүн бүхэнэй сэхэ зүрхэн соонь Сталинда дурлаһан инаг сэдьхэлэй халуун охин соробхилно. Манай хүнүүд баясажа байһан тэрэ ехэ мэдэрэлые элирхэйлхын тулада хүн зоной хэлэн соо зохистой үгэнүүд хүсэд олдоногүй. Баһа дэлхэй бэтали гэдэгшэнэй хүн зон шэнгеэр мүн лэ баясажа байһан хэбэртэй үзэгдэнэ: тэрэ хадаа манай ороной таряалан ба хадалан дээрэ алтан боросо элбэгээр оруулжа, илалтын түрүүшын жэлэй ургаса—баян ургаса үгэхөө байһан янзатай. Манай газар дайда дээрэ энхэ амгалан байдал тогтоной. Окопнуудай байһан газар дээгүүр таряашадай плуг гүнзэгы бороода татаад гараа, тиихэдэ үсэгэлдэр дайнай гал дүлэн соо соробхилжо байһан заводнуудай хоолойһоо хара утаан огторгой өөдэ мушхаран гаража байна.

Нүхэр Сталинай ажа байдалынь бүхыдөө арад зоной зол жаргалай түлөө тэмсэлдэ зорюулагдаһан байна, арад зондоо алба хэхэ гээшэ энэ арюун һайхан ажабайдалайнь уг зорилго гэжэ арад зомнай мэдэнэ. Сталин болбол Лениниие «шэнэ янзын олон зоной, хүн түрэлтэнэй тон «доодо талын» простой ба жиирын зоной вождь гээшэ»—гэжэ нэрлэһэн байгаа. Мүн лэ тиимэ олон зоной вождь гээшэ Сталин болоно.

Сталин гээшэ мүнөөнэй Ленин мүн. Ленин шэнгеэр Сталин болбол өөрынгөө һанал бодол ба ажал хэрэгүүдые ябуулхадаа улад зоной гол ехэ ашаг туһыень харалсажа байһан ба байһааршье байна. Арад зондоо айхабтар ехээр найдаха гээшэ вождиин хүсэниинь мүн. Ородой үнэн ушар байдалай долгилон мушхарһан далай дээгүүр революциин бурвестнигэй дэлин ниидэжэ ябахада тэнүүлнүүд, эксплоататорнууд болон алууршадай юртэнсэ болохо хуушан юртэнсын хэрэмдэ түрүүшын добтолго хэжэ эхилхэ үедэшье Сталин болбол арад зондоо этигэжэ байгаа. Тиин манай газар дээрэ байгуулагдаһан социалистическэ шэнэ юртэнсын байшангые фашизмын хархис хара дээрмэлэгшэдэй түрилтэһөө гартаа буу барижа аршалан хамгаалха сагай ерэхэдэшье Сталин болбол мүн лэ арад зондоо бата найдажа байба.

Революциин шуурган соогуур, шэнэ ажабайдал байгуулха үедэшье, энэ шэнэ байдалай түлөө дайн хэдэлдэшье большевистскэ партиин вождь болбол арад зонтойгоо тахаршагүй холбоотой байһан хадаа, ажалшадые илалта тээшэ хүтэлбэ. Олон миллион улад зон Сталиниие бидэнэй аба, багша ба хани нүхэр гэжэ нэрлэдэг. Тэрэнэй энэ ехэ үгэ соо өөһэдынгөө мэдэрэлые хүсэд багтаажа байна. Манай ороной улад зон Сталинда халуун сэдьхэлһээ дуратай байна. Тэрэнэй дүрсэ зурагые хүдэлмэришэнэй байшан соо, таряашанай гэр соо, улаанармеецэй казарма соо байдаг. «Хэрбээ Сталин улад зондоо этигэдэг байгаа юм һаань, улад зониинь тэрээндэ этигэдэг гээшэ...»—гэжэ Анри Барбюс бэшээ һэн. Карл Маркс болон Ленинтэй зэргэлээд улаан бүд дээрэ зураатай байһан хүн хадаа али бүхы юумэ тухай ба хамаг бүхы зон тухай ородоодог, мүнөө бии бүхы юумые байгуулһан ба энээнэй хойто тээшэ бии болохо юумые байгуулжа байһан хүн байна гээшэ. Энэ хүн абарха. Энэ хүн абархашье байна». Вождьнай арад зонойгоо жаргалай түлөө өөрынгөө бии бүхы хүсэ болон эрхэм шадабариие үгэхөө, хэрбээ хэрэгтэй болоо һаань өөрынгөө шүһэнэйшье гамнахагүй байна гэжэ манай хүнүүд һайса мэдэнэ.

Угаа ехэ ажалша, үнэхөөрэ ажалай герой Сталин болбол простой хүнүүдтэ, хүдэлмэришэд ба таряашадта үнэн сэдьхэлһээ айхабтар дуратайгаар хандадаг байна. Хүн тухай ородолгоор дүүрэн байдаг. Тэрэ хадаа хүн гэжэ газар дээрэ байгуулагдаһан хамаг бүхы капиталһаа эгээл үнэтэй капитал гэжэ нэрлэһэн байна. Хүн тухай ородохо ябадалые Сталин болбол советскэ общество соо хүтэлбэрилхы журам болгоһон байха юм.

Сталинай агууехэ эпоходо шэнэ үеын хүнүүд ургаһан бэеэ оложо хүмүүжэһэн ба үргэн ехэ ажабайдалай харгыда ороһон байна. Энэ хадаа хүниие дарлаха, мүлжэхэ, ба эрхэгүй байдал гээшые огто мэдэхэгүй шэнэ хүнүүдэй залуу үе болоно. Тиин энэ залуу үеын хүнүүдэй дайнай үедэ өөһэдынгөө дундаһаа айха гээшые мэдэхэгүй бодото геройнуудые, Николай Гастелло, Зоя Космодемьянская, Александр Матросов, Юрий Смирнов гэгшэд шэнги тиимэ хүнүүдые дэбжүүлжэ гаргаһаниинь гайхалтай гээшэ аал! Өөрынгөө аба ба полководецын нэрэ түрэдэ хүрэмөөр геройнууд гээшэ эдэ байнал!

Большевистскэ партиин, илаһан социализмын ороной вождь нүхэр Сталин болбол энээнэй урда тээ үзэгдөөгүй үндэр түүхэтэ һуури эзэлээд байна. Тиимэ агууехэ полководец гэжэ ямаршье сагта, ямаршье арадуудта байгаагүй юм. Нүхэр Сталинай сэрэгэй генеэр ударидагдажа ябаһан Улаан Армимнай Москва шадар немецүүдые хяһамна сохиһон, немецүүдтэ эсэргүү бүхы дайнда эрьелтэ хэһэн Сталинградта түйлагдаһан агууехэ илалта, Берлиниие эзэлэн абаһан гэхэ мэтын тиимэ түүхэ домогто үзэгдөөгүй гайхамшаг ехэ илалтанууды түйлаһан байгаа.

Советскэ арад вождь хадаа простой хүн тухай гол ехэ анхаралаа табина. Мэнэ һаяхан Кремльдэ болоһон уулзалган дээрэ нүхэр Сталин манай хүнүүд, доодо шатын хүдэлмэришэд тухай зүйлтэй хэлэһэн байна юм. Тэрэ хадаа «эгээн жиирын, простой, даруу зантай хүнүүдэй түлөө эрдэм наука, ажал болон гүрэнэй хэрэгэй хамаг бүхы һалбаринуудта манай агууехэ гүрэнэй механизмые барижа байһан «шурупбуудай түлөө» тост барибан байгаа. Энэ хадаа хани нүхэрэй, эсэгэ хүнэй, сталинска үгэ гэшэ.

Тэрэ үгэ хадаа манай бүхы хүнүүдэй зориг бадарулжа, тэрэ хадаа имагта манай вождиин арад зон хүнүүдэй һайн һайхан зантай байһаниинь гэрэлнэ.

Революционно шэнэдхэн байгуулалтын жэлнүүдтэ болон социалистическэ байгуулалтын үедэ нүхэр Сталин болбол үнэхөөрөө асари ехэ хүдэлмэриие бүтээжэ дааһан байгаа. Тиихэдэнь арад зон энэ хүдэлмэриингээ сэгнэжэ, Социалистическэ Ажалай Герой гэһэн дээдэ нэрэ зэргые вождьдоо олгоһон байна. Теэд дайн сэрэг болоходонь тэрэнэй ажал ба анхаралынь улам ехэ болоо.

«Нүхэр Сталин шэнги тиимэ гайхамшаг ехэ хүнэй хүшэр хэрэгые бэе дээрээ даажа абаһан хүн гэжэ түүхэдэ домогто үшөө үзэгдөөгүй юм» гэжэ Баку городто болоһон хүдэлмэришэдэй митинг дээрэ бурилад шудхагша Джалил Халилов гэжэ хэлэһэн байна. Нүхэр Сталиниие Грузиһаа эхилээд Карело-Финскэ республика хүртэр, Рига городһоо Владивосток хүртэр мүнөө үедэ манай олонациональна Советскэ Союзай хамаг бүхы ахадуу республиканууды болон бүхы газарай суглаанууд дээрэ Сталин тухай ингэжэ хэлэнэ. Хүдэлмэришэд, таряашад, интеллигентнүүд өөрынгөө вождьдо үнэн зүрхэнһөө баясхалан хүргэнэ.

Бидэнэр агууехэ эпоходо ажаһуунабди. Бидэнэр бүхы дэлхэй дээрэ түүхэтэ событинуудта хабаадагшад гээшэбди. Энээнэй хойто үеын хүнүүдэй хаража атаархахаар тиимэ зориг хүсэлөөр, ажал хэрэгүүдээр, һанал бодолоор билтарма дүүрэн сагуудые үзэһэн байнабди. Манай хойто үеын хүнүүд энэ сагые харуулжа хэлэһэн түүжэ домогой хуудаһануудые сэдьхэлдээ баяртайгаар уншажа үзэхэл. Илагшаһан арад зон өөрынгөө вождь ба полководецтой халуун барисаатай байһан тухай энэ түүжэ домог соо хэлэһэн хуудаһануудынь эгээн хурса һайханууд байхал.

Эгээ энэ холбоо барисаа хадаа Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнда советскэ арад зоной дайсанаа дараһан түүхэтэ илалтын булагайнь эхин мүн.

Энэ холбоо барисаа хадаа советскэ арад зоной эб найрамдал байгуулха ба зохёохы ажал хэхэдээ шэнэ ялалтануудые түйлаха бата найдамтай дүхэм нүхэсэлынь болоно.

(«Правдын» түрүү бэшэгһээ).

Хитад Республикын Гүйсэдхэхэ Юаниин түрүүлэгшэ ба Гадаада Хэрэгүүдэй Министр господин Сун Цзы-Вень гэгшэ Москвада ерэбэ

Июниин 30-да Москвада Хитад Республикын Гүйсэдхэхэ Юаниин Түрүүлэгшэ ба Гадаада Хэрэгүүдэй Министр господин Сун Цзы-Вень, Гадаада Хэрэгүүдэй Министрын Орлогшо господин Ху Ши-цзэ гэгшэд господинууд Шень Хун-ле, Цянь Чан-чжао, Цзян Цзин-го, Чжан Фу-юнь, Пу Дао-мин, Лю Цзе-жун ба бусадай удэшэлгэтэйгөөр ерэһэн байна.

Эдэнтэй мүн нэгэн сагта Хитадта байгаа СССР-эй Элшэн Сайд А. А. Петров гэгшэ Москвада ерээ.

Центральна аэродром дээрэ ерэгшэдые СССР-эй Арадай Комиссарнарай Советэй Түрүүлэгшын Орлогшо ба Гадаада Хэрэгүүдэй Арадай Комиссар В. М. Молотов, СССР-эй Гадаада Хэрэгүүдэй Арадай Комиссарай Орлогшо С. А. Лозовский, Гадаадын Худалдаа-наймаанай Арадай Комиссарай Орлогшо Ю М Каганович, Московско Советэй Түрүүлэгшын Орлогшо М. А. Яснов, генерал-лейтенант Т. Р. Синилов, СССР-эй НКИД-эй Протокольно Таһагые Даагша Ф. Ф. Молочков, СССР-эй НКИД-эй Алас-дурна зүгэй Таһагые Даагша Г. И. Тункин гэгшэд угтаба.

Эндэ ерэгшэдые мүн тэрэшэлэн Хитад Посольствын состав Элшэн Сайд господин Фу Вин-Чан түрүүтэй, Великобританиин Элшэн Сайд сэр Арчибальд Керр, Америкын Холбоото Штадуудай Элшэн Сайд господин А. Гарриман, Грециин Элшэн Сайд А. Политис, Бельгиин Элшэн Сайд господин Э. Ле Гэ, Турецкэ Республикын Элшэн Сайд господин С. Сарпер, Польско Республикын Элшэн Сайд господин З. Модзелевский, Италиин Элшэн Сайд господин П. Кварони, Югославиин Элшэн Сайд господин В. Попович, Колумбиин Элшэн түлөөлэгшэ господин А. Мичельсен, Австралиин Элшэн түлөөлэгшэ господин Д. Малоней, Уругвайн Элшэн түлөөлэгшэ господин Э. Фругони, Чехословацка Республикын Хэрэгүүдэй Саг Зуурын Этигэмжэтэ господин Я. Гниздо, Французска Республикын Хэрэгүүдэй Саг Зуурын Этигэмжэтэ господин П. Шарпантье, Норвегиин Хэрэгүүдэй Саг Зуурын Этигэмжэтэ Крог-Хансен, Мексикын Хэрэгүүдэй Саг Зуурын Этигэмжэтэ господин Э. Мартинес Адаме, Иранска Посольствын советник господин А. Г. Эгесами болон бусад угталсаһан байгаа.

Угтамжа дээрэ хүндын харуул табигдаһан ба Хитад Республика болон СССР-эй гүрэнэй гимнэнүүд татагдаһан байна.

Аэродром болбол Хитад болон Советскэ тугуудаар шэмэгдэнхэй байба.

Закарпатска Украина тухай Советскэ Союз болон Чехословацка Республикын хоорондо договор баталагдаба

Һүүлэй үдэрнүүдтэ Чехословацка Республикын Премьер-Министр господин Зд. Фирлингер болон Чехословацка Правительствын членүүдэй Москвада байха үедэ Закарпатска Украина тухай Советскэ Правительствын болон Чехословацка Правительствын хоорондо хэлсээн болоһон байгаа. Үнэн зүрхэнэй хани барисаанай оршон байдалда энэ хэлсээн болоjо, «Закарпатска Украина тухай Советскэ Социалистическэ Республикануудай Союзай болон Чехословацка республикын хоорондо Договор» ба тэрээндэ хабсаруулагдаха Протокол энэ оной июниин 29-дэ Москвада баталагдажа гар табигдаба.

Кремльдэ зохёогдоһон тус договорто СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй түлөөлэлгөөр ССР Союзай Арадай Комиссарнарай Советэй Түрүүлэгшын Орлогшо ба Гадаада Хэрэгүүдэй Арадай Комиссар В. М. Молотов болон Чехословацка Республикын Президентын түлөөлэлгөөр Чехословацка Республикын Министрнүүдэй Советэй Түрүүлэгшэ господин Зд. Фирлингер ба Гадаада Хэрэгүүдэй министерствын стас-секретарь господин В. Клементис гэгшэд гараа табиһан байгаа.

Договорто гараа табиха дээрээ СССР-эй Арадай Комиссарнарай Советэй Түрүүлэгшэ И. В. Сталин байлсаба.

Договорто гар табиха дээрэ Чехословакиин зүгһөө вице-премьер господин Ч. Урсини, Национальна Оборонын министр генерал Л. Свобода, Арадай Гэгээрэлэй профессор Зд. Нееды, Гадаадын Худалдаа-наймаанай Министр господин Г. Рипка, Элүүрые сахиха министр А. Прохазка ба бусад байлсаба.

Советскэ Союзай зүгһөө Гадаада Хэрэгүүдэй Арадай Комиссарай Орлогшо А. Я. Вышинский, Чехословакида байгаа СССР-эй Элшэн Сайд В. А. Зорин, Украинска СССР-эй Арадай Комиссарнарай Советэй Түлөөлэгшэ П. В. Руднитский, СССР-эй НКИД-эйн Дүрбэдэхи Европейскэ Таһагые Даагша Н. А. Абрамов болон бусад байлсаба.

Договорто гарнуудаа табиһанайнгаа һүүлээр В. М. Молотов ба господин Зд. Фирлингер гэгшэд үгэнүүдые хэлэһэн байна.

Договорой болон тэрээндэ хабсаруулагдаһан протоколой текстнүүд доро тунхаглагдана.

Закарпатска Украина тухай Советскэ Социалистическэ Республикануудай Союзай болон Чехословацка Республикын хоорондо баталагдаһан

ДОГОВОР

Советскэ Социалистическэ Республикануудай Союзай болон Чехословацка Республикын арад зон наһан үедөө үнэн зүрхэнһөө эбтэй һайн байха ба өөһэд хоорондоо хани халуун харилсаатай байжа, ерээдүйн сагта золтой жаргалтай байхыень хүсэһэн хадаа ССР Союзай Верховно Советэй Президиум болон Чехословацка Республикын Президент болбол иимэ зорилгоор договор баталха гэжэ шиидхээд, тиихын тулада өөһэдынгөө Түлөөлэгшэд болгон:

СССР-эй Верховно Советэй Президиум хадаа ССР Союзай Арадай Комиссарнарай Советэй Түрүүлэгшын Орлогшо ба ССР Союзай Гадаада Хэрэгүүдэй Арадай Комиссар Вячеслав Михайлович Молотовые;

Чехословацка Республикын Президент хадаа Министрнүүдэй Советэй Түрүүлэгшэ Зденек Фирлингер ба Гадаада Хэрэгүүдэй Министерствын статс-секретарь Владимир Клементис гэгшэдые томилжо,

тэдэнэр өөһэдынгөө томилогдоһон үнэмшэлгэнүүдые андалдан харалсахадань, бурин эрхэтэй ба ёһо гуримаараа байна гэжэ олдоод, доро дурсагдаһан зүйлнүүд тухай зүбшөөл гаргаһан байна гэбэл:

СТАТЬЯ 1

Закарпатска Украина (Чехословацка Конституциин ёһоор Подкарпатска Русь гэжэ нэрэтэй байдаг) Сен-Жермен ан Лэдэ 1919 оной сентябриин 10-да баталагдаһан договорой үндэһөөр автономно единица болоjо, Чехословацка Республика дотор багталсаад байһанаа мүнөө Закарпатска Украинын улад зоной өөһэдынь хүсэлэнтэй байһан дээрэһээ ба энэ хоёр Хэлсээ хэжэ байһан Дээдэ Талануудай хани ёһоор зүбшэһэнэй үндэһөөр, өөрынгөө уг заяанай эхэ нютаг болохо—Украинатай нэгэдээд, Украинска Советскэ Социалистическэ Республикын составта оруулагдахань гээшэ.

1938 оной сентябриин 29 хүртэр бии байһан Словаки болон Закарпатска Украинын хоорондохи хилэнь, хубилалта оруулагдажа, энда хабсаруулагдаһан картын ёһоор Советскэ Социалистическэ Республикануудай Союзай ба Чехословацка Республикын хоорондохи хилэ болохонь гээшэ.

СТАТЬЯ 2.

Энэ договор хадаа Советскэ Социалистическэ Республикануудай Союзай Верховно Советэй Президиумээр ба Чехословацка Национальна Суглаагаар баталагдаха юм.

Ратификационно грамотануудые Прага городто андалдан абалсаха байна.

Энэ Договор Москва городто гурбан экземпляраар, тус бүридөө рилан бэшэхэдэнь эдэ гурбан текстлэнүүд дээрэ зохёогдобо. Тайлбарилан бэшэхэдэнь эдэ гурбан текстнүүд бултадаа нэгэн адли хүсэтэй байха юм.

1945 оной июниин 29.

Советскэ Социалистическэ Республикануудай Союзай Верховно Советэй Президиумэй түлөөлэлгөөр
В. М. МОЛОТОВ.

Чехословацка Республикын Президентын түлөөлэлгөөр
Зд. ФИРЛИНГЕР.
В. КЛЕМЕНТИС.

Закарпатска Украина тухай Советскэ Социалистическэ Республикануудай Союзай болон Чехословацка Республикын хоорондо баталагдаһан Договорто хабсаруулагдаха

ПРОТОКОЛ

Закарпатска Украина тухай Договор баталхадаа хоёр талаһаан дооро дурсагдаһан зүйлнүүд тухай хэлсээ хэһэн байна.

СТАТЬЯ 1.

Договорой 1-дэхи статья соо хараалагдаһан газар нютагуудта хилэ табиха ябадал хадаа Демаркационно Комиссяар хэгдэхэ болоно, тэрэ комиссида Хэлсээ баталһан Дээдэ Таланууд гурба-гурбан түлөөлэгшэдые томилжо, тэдэнь хэлсээ хэхэдээ шухала хэрэгтэй экспертнүүдые хандуулха эрхэтэй байна.

Демаркационно Комиссиин гаргашые энээндэ хабаадалсаһан хоёр гүрэнүүд хубаажа түлэхэ болоно.

СТАТЬЯ 2

Чехословакиин газар дээрэ (Словакиин оршондо) һуужа байһан Украинска ба ород национальностиин хүнүүд 1946 оной январиин 1 хүртэр Советскэ Социалистическэ Республикануудай Союзай гражданин болоjо орохо эрхэтэй. Тиихэдээ ССР Союзай мүнөө тогтоогдомол хуулитай зохилдуулан хэгдэжэ, тэрэнь имагтал Советскэ Союзай хуули засагай зүбшөөрэлөө үгэхэдэнь, үнэн болохо байна.

Закарпатска Украинын газар дээрэ һуужа байһан (тэндэ саг үргэлжын һуудал байдалтай болоһон) словацка ба чешскэ национальностьнуудай хүнүүд 1946 оной январиин 1 хүртэр болзор соо Чехословацка республикын гражданинууд болоjо орохо эрхэтэй. Тиихэдээ Чехословацка Республикын хуулитай зохилдуулан хэгдэжэ, тэрэнь гансал Чехословацка хуули засагай зүбшөөрэлөө үгэхэдэнь үнэн болохо байна.

Тиигэжэ али нэгэн таладань гражданин болоjо орхо эрхэтэй хүнүүд тэрээн тухай зохихо правительствын зүбшөөрэл абаһанай һүүлээр 12 һарын турша соо али гүрэнэй гражданин болохо гэһэн тэрэ газартаа нүүжэ ошохо, тиихэдээ өөрынгөө хүдэлхэ зөөрине бүхыдэнь абаашажа шадаха байна. Энэ эд зөөри хадаа ямаршье таможенной татарида орохогүй. Хүдэлхэгүй зөөрингөө түлөө тэдэнэр сэнгынь бусаажа абаха болоно. Дайсанай эзэмдэһэн дээрэһээ Закарпатска Украинын газарһаа зайлажа ошохо баатай болоһон чешскэ ба словацка национальностьнуудай хүнүүдэй орхижо ошоһон хүдэлхэгүй зөөриин түлөө сэнгынь мүн лэ түлэгдэхэ юм. Эзэмдэлгые урда тээ байһан хуулита органуудай национальна составай талаар хараха юм болоо һаа, чех ба словагууд гэжэ харагдаха байһан юридическэ хүнүүд тиимэ эрхэ эдлэхэ байна.

СТАТЬЯ 3

Мүнөөдэр гаргаһан Договорой нэгэдэхи статья ба энэ Протоколой хоёрдохи статьяе хүсэндэнь оруулхын тулада, тэрэнь хуулиин, үмсэтэ зөөриин ба финансова удхатай асуудалнууд тухай хэлэгдэхэ байһан хадань, Усадхалгын Комисси бии болгогдохо, тус комиссиин составта Хэлсээ баталжа байһан Дээдэ Тала бүхэн өөһэдынгөө түлөөлэгшэдые томилжо, тэдэнэрынь шухала хэрэгтэй экспортнүүдые хүдэлмэридөө хабаадуулха эрхэтэй

Закарпатска Украинада байһан гүрэнэй зөөрине Чехословакиин үмсэһөө гаргажа, Советскэ Социалистическэ Республикануудай Союзай үмсэ болгон түлөөһэгүйгөөр оруулха ябадал энэ комиссиин уялгада оролсохо юм.

СТАТЬЯ 4

2-дохи статьягай ёһоор (3 ба 4 абзац) мүнгэ-сэнгынь бусааха ябадал Усадхалгын Комиссиин гаргаһан заршамуудай үндэһэ һуури дээрэ Советскэ болон Чехословацка правительствонуудаар хэгдэхэ байна. Хэлсээ баталжа байһан Дээдэ Таланууд хадаа тэрэ бусаагдажа үгтэһэн мүнгэнэй тухай спискэнүүдые андалдан абаад энээнэй һүүлээр үри доёмхые түлэхэ ябадал тэгшэлэгдэхэ. Бүхы мүнгэн сэнгые ба үлүү дутууеынь түлэжэ дүүргэхэ ябадал договорые ратификацилһан үдэрһөө хойшо 18 һарын турша соо хэгдэхэ болоно.

СТАТЬЯ 5

Договорой гол шухала хубинь болохо энэ Протокол хадаа үндэһэн договорно актые ратификацилһан шэнгеэр, мүн лэ тиимэ условитойгоор ратификацилагдаха зэргэтэй.

Москва, 1945 оной июниин 29.

Советскэ Социалистическэ Республикануудай Союзай Верховно Советэй Президиумэй түлөөлэлгөөр В. МОЛОТОВ.

Чехословацка Республикын Президентын түлөөлэлгөөр
Зд. ФИРЛИНГЕР.
В. КЛЕМЕНТИС.

Господин Фирлингерэй хэлэһэн үгэ

Господин Генералиссимус, господин Комиссар, господинууд!

Мүнөөдэр бидэнэр угаа шухала удхатай Договор баталжа гараа табябди, тиимэ договорнууд гээшэ арадуудай түүхэ домогто үсөөн бии юм, үнэнтэ зүб ашаг туһануудые өөһэд хоорондоо зүбөөр ойлголсоод байгаа юм хадаа эбтэй һайнаар ба бэе бэедээ этигэлсэн шиидхэжэ болохогүй тиимэ асуудалнууд гэжэ хоёр оронуудаймнай хоорондо байха ёһогүй байһанайнь тодо гэршэ мүн гэжэ хараха хэрэгтэй. Бүгэдэнийтын һунгуулиин эрхын үндэһөөр мэнэ һаяар һунгагдахаа байһан манай Национальна Суглаан энэ Договорые нэгэн дуугаар баталха юм гэжэ сохом найданаб, ушарынь хадаа, энэ Договор манай республикын эгээн зүүн захын бишиихан славянска ороной хуби заяанай хойноһоо һанаагаа зобон хаража байһан бүхы чехүүд ба словагуудай бодото мэдэрэлые энэ Договор элирхэйлэн харуулба гээшэ. 1919 ондо советскэ Украина болон тэрээнтэй хамта агууехэ ород арадай өөрынгөө ажабайдалай түлөө хүндэ хүшэр тэмсэл хэжэ байхадань, энэ бишиихан орон хадаа уг заяанайнгаа эхэ нютаг болохо Украинаһаа саг зуура хагасажа,—эбтээ оролгын конференциин шиидхэбэриин ёһоор манай республикын составта ороод, тэрэнэй хилэ дээрэ байжа оршон тойрон болоһон шуурган соогуур тэсэжэ гараһан ба булимтаргашадай добтолгоһоо бэеэ аршалан абажа шадаһан байгаа.

Чешскэ ба словацка арадууд өөрынгөө бишиихан дүү болохо Закарпатска Украинын культурна ба ажахын хүгжэлтын хойноһоо инаг дуратайгаар ба үнэн анхаралтайгаар ажаглан харадаг байба, тиин мантай хамта һууһан 20 жэл соогоо Закарпатска Украина хадаа, Европодохи найдалгүй эб найрамдалай хирэ зэргэтэй жэшээлбэл, нилээд ехэ дэбжэлтэ ба болбосорол түйлаһан байна. Угаа олонхи чехүүд болон словагууд хадаа Закарпатска Украинатай байгуулһан манай союзые саг зуурын тэдхэбэри юм гэжэ харадаг байһан юм. Тиихэдээ бидэнэр манай Эхэ орондо добтолһон хорото муухай дайсанай бидэнэй гарнуудые хүлихэ саг хүртэрынь өөһэдынгөө тэдхэбэриин уялгые һайнаар дүүргэжэ бэлэйбди гэжэ хэлэхэ байнаб.

Советскэ Союзай арадуудай, Улаан Армиин болон бүхы союзнигуудай хамтаржа гаргаһан героическа хүсөөр дайсан үнэһэн тобориг болон дарагдаад, манай Эхэ орон, тэрээнтэй хамта Закарпатска Украинын дахяад эрхэтэй сүлөөтэй болохо саг ерээ. Бидэнэй хаража үзэжэ байһан энэ түүхэтэ событинууд хадаа олоншог гүрэнүүдэй хилэнүүдыень мүн лэ хубилгаба, тиихэдэ манай республика хадаа Советскэ Союз ба Советскэ Украинын хүршэ болоод байна гээшэ. Закарпатска Украина өөрынгөө Эхэ нютаг болохо агууехэ Советскэ Украинадаа дахяад бусажа шадаха сагынь ерээ гэжэ манай арад зон мэдэжэ байна, советскэ Украина хадаа бидэнэй нийтын тэмсэлдэ эгээн хүндэ хүшэр гарза гайда ороһон ба тэрэнэй хүбүүдынь Улаан Армиингаа илалта түгэлдэр зам дээрэхи Карпатска хада-уулануудые һаадгүй дабажа гарахынь тулада айхабтар ехэ шуһаа адхаһан байха юм.

Закарпатска Украиные өөрынь Эхэ оронтойнь нэгэдүүлхэ ябадал хадаа хоёр орондомнай ашатай туһатай байха, агууехэ украинска арадтай эбтэй хани байхадамнай туһатай байха юм, мүн Карпадууд шадар манай Украинска ахадуунартай энээнэй урда тээ бидэниие холбожо байһан хани барисаамнай улам ехээр бүхэжэжэ, Советскэ Союзай хамаг бүхы арадуудтай манай ахадуугай ба эбтэй һайн харилсаание бүри ехээр бүхэжүүлхэ юм гэжэ сохом найданабди.

В. М. Молотовой хэлэһэн үгэ

Господин Премьер-Министр, господинууд!

Закарпатска Украина тухай Чехословацка Республика болон Советскэ Союзай хоорондоо мүнөө баталагдаад байһан Договор болбол Угаа ехэ политическэ удхатай байна гээшэ.

Хэдэн мянган жэлэй турша соо закарпато-украинска арад өөрынгөө Эхэ нютаг болохо—Украинаһаа таһалагдаад байгаа. Бүри IX зуун жэлэй эсэс багта венгернүүдэй гарта ороод байһан юм. Венгерскэ помещигууд болон капиталистнууд, һүүлээрынь немецүүд тэндэ эрхэ сүлөөгүй байха, дарлагдаха ба колониальна эксплоатациин гурим байгуулаа һэн. Тэдэнэр Украинска хэлые газаашалжа, украинска һургуули нээхые хорижо карпато-украинецуудай национальна украинска культурые үгы хэхэ ба һандаргаха гэжэ али болохоор һэдэһэн байна. Закарпатска Украинаһаа һуудаг олоншог хүнүүд өөрынгөө Эхэ нютагһаа хүлжэжэ бусад оронуудта ошохо баатай болоо һэн.

Зүгөөр, хэды тиимэ хашаланда оробошье Закарпатска Украинын арад зон өөрынгөө этнографическа шэнжэ байдалаар, хэлээр, ажаһуудалаар, өөрынгөө түүхэтэ хуби заяагаар Украинска арадай хубинь байһан ба байһааршье заншаа. Тиин өөрынгөө нэгэ шуһанай ахадүү украинецуудтай ходоодоо нэгэдэхэ гэһэн хүсэлэнгынь али тухай ехэ байһаниинь бүгэдэдэ мэдэгдэнэ. Энэ хадаа хашалан зоболон ехээр үзэһэн арадай үеын үедэ һанажа байһан горьдолгонь болоно.

Дэлхэйн түрүүшын дайнай һүүлээр Закарпатска Украина Чехословакиин составта ороо һэн. Кар-

(Үргэлжэлэлынь 2-дохи нюурта).

В. М. Молотовой хэлэһэн үгын үргэлжэлэл

(Үргэлжэлэл. Эхиниинь 1-дэхи нюурта).

пато-украинецуудай байдал һайжараашье һаа тэдэнэр өөрынгөө арадһаа, Украинаһаа таһалагданхай зандаа байгаабшуу.

Улаан Армимнай өөрынгөө агууехэ сүлөөлэлтын уялгые дүүргэжэ ябахадаа, Закарпатска Украинаһаа немецкэ ба венгерскэ эзэмдэгшэдые намнажа һалгаагаад, карпато-украинецуудые фашистска дарлалтаһаа мулталһан, бүхы Чехословацка Республикын газарые сүлөөлһэн байгаа. Тиигэжэ Закарпатска Украинын арад зон өөрынгөө хуби заяанаа өөрөө шиидхэхэ аргатай болоо һэн.

1944 оной ноябрийн 26-да Мукачево гэжэ городто Закарпатска Украинын Арадай Комитедүүдэй 1-дэхи съезд болоод, тэндэ Закарпатска Украинын арад зоной советскэ Украинатай нэгэдэхэмнай гэһэн тухай манифестые нэгэн дуугаар батаалан абаһан байна.

Чехословацка Республикын Президент ба Правительство болбол Закарпатска Украинын арад зоной нэгэн һаналта хүсэлэнгие дэмжэһэн байна. Советскэ Правительство хадаа бүхы советскэ арад зоной һанал бодолые, түбхын түрүүндэ Украинска арадай һанал бодолые элирхэйлэн мэдүүлхэ зуураа Чехословацка Республикын энэ эбтэй һайн актые угаа баяртайгаар тэмдэглэнэ, тиихэдээ хүршэ һүүһан хоёр славянска арадуудай ашаг туһада хабаадаха асуудалые ахадүүгэй янзаар шиидхэхэ үльгэр жэшээе эндэ харанабди.

Энэ Договор баталаад байхадамнай, закарпато-украинска арад зоной үе наһанайнь һанал хүсэлдэбэ гээшэ. Тэрэ хадаа өөрынгөө Эхэ нютаг болохо Украинатай нэгэдэхэнь. Украинска арад зон бүхыдөө түүхэ домог дотор анха түрүүшынхеэ нэгэдэмэл гүрэн болоод нэгэдэбэ гээшэ.

Энэ Договор болбол славянска арадуудай хоорондо эбтэй һайн ба Советскэ Союз болон Чехословацка Республикын хоорондо ахадүүгэй хани барисаатай байха ябадалайнь эли тодо гэршэ мүн.

Арадуудай хоорондохи эб найрамдалай болон хани барисаанай политикые бүхэжүүлхэ энэ Договорые эрхэ сүлөөдэ дуратай арадууд бүгэдөөрөө һайшаан амаршалха юм гэжэ сохом найдаһанаа элирхэйлхые зүбшөөрыт.

Өөрынгөө эхэ нютаг болохо — Украинатай нэгэдэһэн ба Советскэ Союзай арадуудай ахадүүгэй бүлэдэ ороһон Закарпатска Украинын арад зонние Советскэ Правительство халуунаар амаршална!

Манай арадуудай сэсэглэн һалбархын ашаг туһада ба бүгэдэ ниитын эб найрамдалай ашаг туһада Советскэ Союз болон Чехословакиин хоорондохи эб найрамдал ба хани харилсаан улам хүгжэжэ ба бүхэжэжэ байг лэ.

Господин Сун Цзы-Вениин хэлэһэн үгэ

Московско аэродром дээрэ господин Сун Цзы-Вень гэгшэ микрофоной үмэнэ иигэжэ хэлэһэн байна гэбэл:

—Манай агууехэ хүршэ болохо Советскэ Союзай столицада би угаа баяртайгаар ерээд, хитад арадай болон Правительствын үмэнэһөө Советскэ Союзай арад зондо ба Правительстводо халуун баяр хүргэнэб.

Фашистска Германиие дараһан гайхамшаг һайхан илалтатай дашарамдуулан, Советскэ Союзай Арми, арад зон болон Правительствые эндэ амаршалжа, энэ дэлхэйн дайнда Маршал Сталинай ударидалгаар ябажа, тэдэнэй гаргаһан тэнсэлгүй ехэ баатаршалгые хаража гүнзэгыгөөр баясаһанаа элирхэйлэн мэдүүлхэ аргатай байһандаа илангаяа баяртайб.

Хитад болон Советскэ Союзай хоорондохи үнэн зүрхэнэй хани харилсаан хадаа бүгэдэ ниитын хүдэлшэгүй эб найрамдалые тогтоохо хэрэгтэ угаа ехэ туһа нэмэри хүргэхэ юм гэжэ сохом найдажа байһанаа элирхэйлэн мэдүүлнэ.

И. В. Сталин господин Сун Цзы-Веньтэй хөөрэлдэбэ

Июниин 30-да СССР-эй Арадай Комиссарнарай Соведэй Түрүүлэгшэ И. В. Сталин болбол Хитад Республикын Гүйсэдхэхэ Юаниин Түрүүлэгшэ ба Гадаада Хэрэгүүдэй Министр господин Сун Цзы-Вень гэгшэтэй хөөрэлдэһэн байна.

Энэ хөөрэлдөөн болоходо Гадаада Хэрэгүүдэй Арадай Комиссар В. М. Молотов, Хитад Республикын Гадаада Хэрэгүүдэй Вице-Министр господин Виктор Ху, Хитадта байгаа Советскэ Элшэн сайд А. А. Петров болон, СССР-тэ байгаа Хитадай Элшэн Сайд господин Фу Вин-чан гэгшэд байлсаба.

Чехословацка Республикын Премьер-Министр господин Зд. Фирлингер болон Чехословацка Правительствын члэнүүд Москваһаа мордобо

Июниин 30-да Чехословацка Республикын Премьер-Министр господин Зд. Фирлингер һамгантайгаа, Вице-Премьер-Министр господин Я. Урсини, Национальна Обороной Министр генерал Л. Свобода, Гадаадын Худалдаа-наймаанай Министр господин Г. Рипка, Гэгээрэлэй Министр профессор Неедлы, Элүүрые сахиха Министр Господин А. Прохазка, Гадаада Хэрэгүүдэй Министрын Орлогшо В. Клементис ба бусад Москваһаа мордоһон байна.

Өнөөнтэй хамта, Чехословакида байгаа ССР-эй Элшэн Сайд В. А. Зорин мүн Москваһаа мордобо.

Эндэһээ мордогшодые Центральна аэродром дээрэ СССР-эй Арадай Комиссарнарай Соведэй Түрүүлэгшын Орлогшо ба Гадаада Хэрэгүүдэй Арадай Комиссар В. М. Молотов, СССР-эй Гадаада Хэрэгүүдэй Арадай Комиссарай Орлогшо А. Я. Вышинский, СССР-эй Гадаадын Худалдаа-наймаанай Арадай Комисарай Орлогшо В. А. Сергеев, Московско Соведэй Түрүүлэгшын Орлогшо М. А. Яснов, генерал-лейтенант К. Р. Синилов, И. В. Бакулин Ф. Ф. Молочков А. Н. Абрамов, генерал-майор М. Н. Кутузов гэгшэд үдэшэһэн байна.

Мүн тэрэшэлэн, Чехословацка посольствын состав Хэрэгүүдэй Сагзуурын Этигэмжэтэ господин Я. Гнизда түрүүтэй ба Польско Республикын Элшэн Сайд господин З. Модзелевский һамгантайгаа үдэшэлсэһэн байгаа.

Үдэшэлгэн болохо дээрэ хүндэлэлэй харуул табигдаһан, Чехословакиин болон СССР-эй гүрэнэй гимн татагдаһан байна.

Аэродром болбол Чехословацка ба советскэ тугуудаар шэмэгдэнхэй байба.

Шагнагдагшадта орденууд барюулагдаба

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй түрүүлэгшэ нүхэр **М. И. Калинин** болбол июниин 29-дэ Кремльдэ шагнагдагшадта орденуудые барюулба.

Немецүүдтэ эсэргүү тэмсэлдэ гайхамшагта габьяа гаргаһанайнь түлөө **Г. М. Димитровтэ Ленинэй орден** барюулагдаба.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын агууехэ дайнай үедэ хэблэлэй талаар амжалтатай хүдэлмэри түйлаһанайнь түлөө «Правда» газетын редактор **П. Н. Поспеловто Ленинэй** орден барюулагдаа.

Наука ба техникые хүгжөөхэ талаар гайхамшагта габьяа гаргаһанайнь түлөө, СССР-эй Академи Наукын 220 жэл болоһонтойнь дашарамдуулан **Ленинэй орден** хүндэтэ академик **Н. А. Морозовто** мүн тэрэшэлэн барюулагдаба

(ТАСС).

СССР-эй Академи Наукын Президент В. Л. Комаровто „Ленинградые хамгаалһанай түлөө“ гэжэ медаль барюулагдаба

Ленинградска СССР-эй Академи Наукын президент В. Л. Комаровто «Ленинградые хамгаалһанай түлөө» гэжэ медаль баяр ёһололой оршон байдалда барюулба.

Академик Комаров болбол шагналай түлөө халуун баясхалан хүргэбэ.

—Советскэ наукануудай томохон культурна пентр болохо Ленинградта научна учреждениинүүдэй саашадаа һалбархын тулада би юу шадаха байна бииб, тэрэ бүгэдые саашадаа хэхэ байхаб, — гэжэ хэлэбэ. (ТАСС).

Гвардиин полковник Балдыновта

Галзуу фашистнарай жадануудһаа
Газар оронойнгоо шархатахалаар
Түрэл вождиингоо уряалаар
Түрүүшын зэргэдэ жагсаалши.
 Хашарһата мүнгэн Байгалшни
 Халуун зүрхэнһөө юреэжэ,
 Шуумар зоригто шамайгаа
 Шуһата дайнда үдэшөө һэн.

Шэрээдһэтэ һомоор дүлэтэһэн
Шэрүүн атакануудта хатуужан
Агуу мангин нютагуудаа
Алуурщадһаа сүлөөлэлсөөш.
 Инаг вождь Сталинай
 Илалтын алтан приказууд соо
 Олон тоото боецүүдшни
 Омог зоригоор шалгараа.

Баяр золто арадуудта
Барлагай гэнжэ түхеэрһэн,
Гэм ёрото дайсадые
Гэсэрэй зүрхөөр илалсааш.
 Галта Улаан тугуудаа
 Гвардиин солоор бүрхөөгшэ,—
 Арадай баатар хүбүүдэй
 Арсалан нэгэниинь гэгдээлши.

Түмэрзамайхидай шэнэ уялганууд

Советскэ бүхы зэбсэгтэ хүсэнүүдэй Верховно Главнокомандалагша агууехэ Сталинда Советскэ Союзай Генералиссимус гэһэн эгээ дээдэ сэрэгэй нэрэзэргэ олгоһон СССР-эй Верховно Соведэй Перзидиумэй Указые Улан-Удын түмэр замай узелай хүдэлмэришэн ехэхэн хүндэтэйгөөр угтаба.

Тус Указтай коллективэйнгээ члэнүүдые танилсуулха зорилготойгоор олон тооной митингнүүд узелай бүхы цех болон предприятинуудаар үнгэргэгдэжэ, тэндэ хабаадалсагшад шэнэ-шэнэ уялгануудые абана.

—Манай Эхэ оронние илалта тээшэ хүтэлбэрилдэг, тэрэнэй сэрэгэй ба ажахын хүсэ шадалые өөрынгөө сэсэмэргэн хүтэлбэреэр бүхэжүүлэгшэ—агуухэ вождиингоо дээдэ шагналда хүртэһэнние бидэнэр хадаа түмэрзамайхидай һайндэртэ зорюулжа абаһан социалистическэ уялгануудаа болзорһоон урид дүүргэжэ угтаха үүргэтэйбди, —гэжэ стахановец нүхэр Фроленко митинг дээрэ мэдүүлбэ. Энэ дурадхалые митингдэ хабаадалсагшад барандаа һайшаагаад, түмэрзамайхидай һайндэртэ зорюулжа абаһан уялгануудаа шэнэлэн хараалһан договорнуудые өөһэд хоорондоо баталаа.

Мүнөө тус узелай бүхы цехүүдээр патриотическа дэбжэлтэтэйгээр митингнүүд ба суглаанууд үнгэргэгдэнэ.

Герасимовска звенонууд газараа уһална

Адуу малдаа шэмэтэй һайхан тэжээл бэлэдхэжэ, гүрэнэй түсэб үлүүлэн дүүргэхэ ба ашаг шэмыень дээшэлүүлхэ хэрэгтэ Тарбагатайн түрүү луговодууд эршэмтэйгээр оролсонхой.

«Искра» колхозой луговод И. Павлов гэгшэ 22 хүнэй ажал хүтэлбэрилнэ. Энэ герасимовска звеногой члэнүүд сабшалан һайжаруулха хэрэгтэ харюусалгатайгаар хабаадалсажа горьтойхон хүдэлмэри бүтээһэн ба бүтээжэшье байна. Эдэнэр 22 километр утатай канава малтажа заһабарилһан ба 4 хаалта бэлэдхэһэн байха юм. Энэнь «Искра» колхозой бүхы сабшалан уһалха хүсэтэй байна. Хабарай үедэ эндэхи герасимовецүүд 400 гаран гектар сабшалан уһалаа. Нүхэр Павлов газар уһалха хүдэлмэридэ үдэр һүнигүй ябажа хоёр хүпэй хэхэ нормо дүүргэнэ.

Дээрэхи колхозой герасимовска звеногой члэнүүд энэ жэлдэ гектар бүхэнһөө дунда зэргээр 19—20 центнер, зарим участогуудһаа 30—35 центнер ургаса хуряаха уялга абанхай.

«Гигант» колхозой герасимовска звеное луговод Акулов хүтэлбэрилдэг юм. Энэ звеногойхид сабшалангай ургаса һайжаруулхаар хараалһан хэмжээнүүдээ үнэн хэрэгүүдээр дүүргэжэ байна. 9 километр һубаг канава ба 3 хаалта заһабарилһанайнгаа ашаар энэ звеногойхид сабшалангаа һаадгүйгөөр уһалдаг болоо. 250 гектар сабшалан нэгэдэхёэ уһалжа дүүргээд, хоёрдохёо уһалжа байна. Нүхэр Акуловай хүтэлбэрилдэг герасимовска звеногой члэнүүд гектарай 21—30—40 центнер ургаса хуряаха уялга абанхай юм.

Тэрэшэлэн «Красная заря» ба бусад колхозуудай герасимовска звенонуудай члэнүүд сабшалангай үндэр ургаса хуряахын түлөө хормойгоо шуужа оролсоод, үбһэ ногоо элбэгээр хуряаха бүхы хэмжээнүүдые абажа байна.

ВКП(б)-гэй обкомой XIX пленумэй тогтоол соо тэжээлэй бата бэхи база байгуулжа, адуу малаа олошоруулан, ашаг шэмэ ехэтэй болгохо тушаа тусгаар тэмдэглэгдэһэн байгаа. Тарбагатайн түрүү колхозууд энэ тогтоолые бэелүүлэн һүрэг малаа садхалан тэжээлээр хангаха үндэһэ һуури эртэнһээ хойшо табижа байха юм.

Ф. ВОРОНЦОВ. Аймгүйсэдкомой түрүүлэгшэ.

Түрүү зэргэеэ алдахагүйн түлөө

Боргойн сомоной Кагановичын нэрэмжэтэ колхоз аймаг соогоо түрүүлэн яровой культурануудай тарилга амжалтатайгаар дүүргэбэ. Тарилгын үедэ энэ артелиин бригада, звенонууд бултадаа эбтэй эмхитэйгээр хүдэлмэрилжэ үндэр бүтээсэ, эрхим шанар түйлаһан байна. Полевой хүдэлмэриин халуун үдэрнүүдтэ бригада звенонуудай машина зэмсэгүүд эбдэржэ гү, али мори унаа эсэжэ нэгэнтэшье һаад түбэг тохёолдуулаагүй байха юм. Тарилгын хэрэгсэлнүүдэй заһабарилга эндэхид февраль соо эрхим шанартайгаар дүүргэһэн байгаа. Колхозой түрүүлэгшэ Дашижап Мункуев тарилгада бэлэдхэлэй үедэ машина зэмсэгүүдэй заһабарилгын шанар хэдэн удаа шалгажа багаханшье дутуунуудай байбал тэрэ дары зайлуулха хэмжээнүүдые абадаг һэн.

Тарилгаа эрхим бэлэдхэлтэйгээр угтаһан энэ артелиин члэнүүд түрүүшын үдэрһөө хойшо гуримтай журамтайгаар хүдэлмэрилжэ, колхозоороо аймаг соогоо түрүүлһэн байна. Колхознигууд Галсанов, Доржиев, Гомбожапова, Цыбенов, Абидуева ба бусад тарилгын эхилхэһээ хойшо үргэлжэ үндэр бүтээсэнүүдые түйлана.

Бригада, звенонуудай дунда ниитэ-ойлгууламжын хүдэлмэри үргэнөөр дэлгэрүүлэгдэһэн байна. Гурба хоноод лэ бригада бүхэнөөр дайшалхы хуудаһанууд гаргагдадаг байгаа. Колхознигуудай үдэр бүриин хүдэлмэриин дүн показателиин доска дээрэ харуулагдадаг байха юм.

Тарилгын үедэ түйлаһан түрүү зэргэеэ саашанхи хүдэлмэринүүд дээрэ улам алдаршуулхын түлөө энэ артелиин члэнүүд тарилгын хойноһоо оролдосотой һайнаар харууһалха, үбһэ, тараахуряалгада саг болзор соонь эрхим шанартайгаар бэлэдхэжэ, тэрэнние түргэн дүүргэхэ шухала хэмжээнүүдые хараалжа байна. Тарилгын үлэһэн хүдэлмэринүүдые амжалтатайгаар шиидхэхэтээ нэгэн доро эдэнэр үбһэхуряалгада бэлэдхэһээр үнинэй.

Түмэршэ дархан Г. Жабаев 8 сенокосилка, 5 морин тармуур заһабарилжа дүүргээд байна. Тэрэшэлэн 23 гар хажуур, 50 гар тармуур, 16 аса гэхэ мэтын үбһэхуряалгын хэрэгсэлнүүд бэлэдхэгдэнхэй. Мүнөө үедэ хуряалгын хэрэгсэлнүүдэй заһабарилга түлэг дундаа ябуулагдажа байна. Һалар тарилгаһаа сүлөө гараһан мори унаагаа амаруулхаар ба хомут зэмсэгүүдээ заһабарилхаар хараалханхай.

Кагановичын нэрэмжэтэ артелиин члэнүүд үбһэхуряалгада бэлэдхэлээ июниин 10-да, тараахуряалгада—июлиин 1-дэ дүүргэхэ уялга абанхай. Колхозой бүхы члэнүүд энэ жэлдэ үбһэнэй үндэр ургаса хуряажа колхозно адуу малаа садхалан тэжээлээр хангахын түлөө үбһэхуряалга саг болзор соонь эхилжэ, тэрэнние үсөөхэн хоног соо эрхим шанартайгаар дүүргэхэбди гэжэ нэгэн хүн шэнгеэр мэдүүлнэт.

Д. ЖИГМЫТОВ.
(Зэдын аймагтахи манай корреспондент).

ХҮН ГЭЭШЭ ЯАГААД БИИ БОЛООБ?

Эртэ урда сагта улад зон болбол газар дэлхэй дээрэ үзэгдэһэн түрүүшын хүн хадаа шабараар хэгдэһэн юм гэжэ үнэнһөө этигэдэг байгаа. Тэрэ үедэ эрдэм наука гээшэ һая-һаяхан бии болоод байһан хадаа, хүн зоной газар дэлхэй дээрэ хайшан гэжэ бии болоһыень тайлбарилан хэлэжэ шадахагүй байшоо.

Далан дүрбэн жэлэй саада тээ, агууехэ эрдэмтэ Чарльз Дарвин гэгшэ анха түрүүшын хүнүүд эртэ урда сагта хүн түхэлтэй һармагшанһаа тараһан байна гэжэ гэршэлбэ. Тиимэ байһыень хүнэй бэеын дүрсэ хэлбэри ба тэрэнэй бүрилдэжэ бии болодог ушарнууд гэршэлнэ. Тиимэ байһаниинь хүн түхэлтэй һармагшадай ба хүнүүдэйшье яһануудые газар дороһоо малтажа гаргахада элирнэ.

Хүнэй бэеын дүрсэ хэлбэри гээшэ түрэһэн үрэнүүдээ һүөр тэжээдэг адуу малдал адли, нилээд түһөөтэй байһаниинь мэдээжэ. Хүнэй бэе гээшэ һармагшан, үхэр болон бусад мал шэнги сээжэ болон гэдэһэ ходоодо гэжэ хоёр хуби болоһон таһалгатай байна. Сээжэ бэе соо уушха зүрхэн хоёр, доодо таһалга соонь хото, эльгэн, нарин гэдэһэн ба бөөрэ байдаг. Хүнэй бэеын зарим үе мүсэнүүд адуу малайхидал адли байдаг. Хүнэй бүрилдэжэ бии болодог үрһэн гээшэ бусад адууһа малайхидал ба илангаяа һармагшадай үрһэндэл гайхалтай адли байдаг юм.

Манай агууехэ эрдэмтэ И. П. Павлов гэгшын шимпанзе гэжэ хүн түхэлтэй һармагшание шэнжэлжэ туршалга хэхэдэнь энэ һармагшанда ухаан бодолой бии болоод байһан эхин үзэгдэбэ.

Зүгөөр, хүн гээшэ һармагшантай түһөөтэй байхынгаа хажуугаар, эгээн дээдэ зэргын һармагшадһаашье тад ондоо илгаатай. Һармагшан хадаа дэлхэйн байгаалиин байдалһаа хүсэд дулдыдана. Тэдэнэр хадаа өөһэдынгөө дура хүсэлэй ёһоор эдихэ-ууха юумые ехэ болгожо гү, али үбшэнтэй тэмсэжэ шадахагүй байна. Тиихэдэнь хүн зон гээшэ элдэбын ургамалнуудые тарижа, гэртэхи үхэр малнуудые үсхэжэ эдеэ хоолой нөөсые нилээд ехэ болгодог аргатай. Медицинын ашаар улад зон элдэбын үбшэн тахалтай тэмсэдэг. Тэдэнэр байгаалиие мэдэлдээ абажа, өөһэдтөө туһа хүргэхөөр тэрэниие баадхана. Жэшээлхэдэ, хүн гээшэ уһанай урасхалай хүсые хэрэглэжэ, машинануудые хүдэлгэдэг ба городуудые гэрэлтүүлдэг байна.

Хүн ба һармашанай хоорондохи гол илгаань ажал хүдэлмэри хэхэ ябадалда байна. Агууехэ эрдэмтэ Фридрих Энгельс болбол «һармагшанай хүн болохо процессто ажалай үүргэ» гэһэн ном соогоо энэ асуудалые тодорхой һайнаар тайлбарилһан юм. Тэрэ ном соогоо Энгельс болбол «ажал гээшэ хүниие бии болгобо» гэһэн шиидхэбэри гаргаа һэн. Эртэ урда сагта хүн зоной элинсэг-хулинсагууд болохо дээдэ түрэлтэ һармагшанууд модон дээгүүр байрлажа, тэрэнэй үрэ жэмэсүүдые эдидэг бэлэй. Удаа тээнь тэдэнэр газар дээрэхи ажабайдалда орожо, жэжэ малнуудые, үбһэ үндэһэнүүдые суглуулжа эдидэг болоо. Тэдэнэр хадаа бүхы һармагшануудтал адли гараараа газар тулахаа болижо, хоёр хүлтэй болоо. Хоёр хүлтэй һармагшадай үлэгдэлнүүд 1924—1938 онуудта Урда-Африкада үзэгдэһэн байгаа.

Эдэ һармагшануудай аша үрэнэрынь томо бэетэй адууһа малнуудай мяха эдижэ боломоор газарнуудта байрладаг болоо һэн. Мяханһаа ондоо эдеэ хоол хүсэд дүүрэн олоод шадахагүй байгаа. Эдэ адууһа малнуудай арһыень сахюур шулуунай түгдэрхэйгөөр хаха зүһэдэг һэн. Эдэ түгдэрхэйнүүд хадаа хурса шүдэ ба һабар ургаадүй байһан һармагшанда угаахэ туһа хэдэг байгаа.

1891 ондо ява (Зүүн-урда Ази) гэжэ арал дээрэ тиимэ эртэ балар сагай хүнүүдэй яһанууд анха түрүүшынхеэ олдоо һэн. Тэрэ хадаа һармагшандал нилээд түһөөтэй. Тэдэнэй уураг тархинь мүнөө сагай хүнэй уураг тархида орходоо 1.5 дахин бага байба. Нюдэн болоод духын хоорондо һармагшанайхидал адли мундэгэр яһагай, тэдэнэй духань заахан аад, нюурынь угаа үргэн.

Мэнэ һаяхан 1927 ондо, мүн тэрээнһээ хойшонхи жэлнүүдтэ Бейпин шадар (Хойто Хитад) эртэ балар сагай хүнүүдэй байһан ганга нүхэн сооһоо тэрэ сагай хүнүүдэй барижа эдлэжэ байһан юумэнүүд олдоо һэн. Тэндэ 2.000 гаран шулуун зэмсэгүүд, адууһа малай яһанууд болон эртэ балар сагай хүнүүдэй алаһан адууһа малайнгаа мяхые шаража эдидэг шулуун зуухануудай үлэгдэлнүүд олдоһон байгаа. Энээн дээрэһээ харахада, ажал гээшэ хүниие бии болгоһониинь гэршэлэгдэнэ. Тэрэ хадаа эртэ балар сагай хүнүүд бааза бүдүүнээр хэһэн шулуун зэбсэгүүд болон галые хэрэглэдэг байһыень гэршэлнэ. Тэдэнэр талда дулаасадаг, эдеэгээ шанадаг, өөһэдынгөө дайсад болохо айдаһатай томо арьяатануудые галаар намнадаг байба.

Хахад миллионһоо үлүү жэлэй саада тээ, эртэ балар сагай хүнүүд бии болоод гараба. Тэдэнэр хадаа Европо, Ази болон Африка дээгүүр тараһан байгаа. Удаа тээнь тэдэнһээ мүнөө сагай «шэнэ хүнүүд» бии болоһон байха юм. Сагаан талада томо адууһа малнуудые агнадаг болоһон дээрэһээ шэнэ хүнүүд бии болоо гээшэ. Тиимэ агнуури хадаа жада, годли гэхэ мэтын харбаха шэдэхэ зэмсэгүүдые хэрэглэхые эрибэ. Энээн дээрэһээ, манай элинсэг-хулинсагуудай бэе махабодынь аалиханаар хубилһан байна. Үта шаса яһануудынь үлэмжэ сэхэ ба гарайнь эрхы үян болоо.

Агнуури хэхэдэ бүри түбэгтэй бэрхэ, урдынхиһаан үргэн олон коллективэй дунда эдеэ хоолоо хубааха, элдэб янзын багажа зэбсэг түхеэрхэ ушартай болоод байхадань үгэ хэлсэхэ ябадал бии болоо һэн. Үгэ хэлэдэг болоһон дээрэһээ, уураг толгойнь улам нарижажа, тэндэ ухаан бодолой центрнүүд хүгжэбэ.

Иигэжэ хэдэн зуугаад мянган жэлэй турша соо олонниитын ажалай хүгжэһэнэй эсэстэ, хамтын агнууриин арга шадабариин хубилһан үе соогуур хүн зоной өөһэдынь бэеын дүрсэ хэлбэри хубилжа, ондоо болоһон байна. Хамтаржа ажал хэхэ ябадалай угаа ехээр дэлгэрһэн дээрэһээ, хүн гээшэ үнэхөөрөө газар дэлхэйн эзэн болоо. Тэрэ хадаа байгаалиин хүсые мэдэлдээ абажа, өөрынгөө һанаһан зориһон хэрэгтэ тэрэниие хэрэглэдэг болоһон байна.

Харюусалгата редактор
Ц. Г. ГАЛСАНОВ.

РЕДАКЦИ ба ХЭБЛЭХЭ ГАЗАРАЙ АДРЕС: г. Улан-Удэ. ул. Ленина, 35. (ТЕЛЕГРАФНА АДРЕС: Улан-Удэ. Үнэн). ТЕЛЕФОНУУД: ответ. редактора—23. АТС—1.80; зам. ответ. редактора—7-89, ответ. секретаря—3-23; отделов: партийной жизни и промышленности—7-89, сельского хозяйства—6-03, писем и переводов—6-03 (2 зв.); об'явлений—2-64 (2 зв.).

Н—00389. Типография Государственного Газетного издательства при СНК БМАССР. Тираж 5.500.